

Kaplumbağa Aşil'e Ne Dedi?

Lewis Carroll*

Aşil, Kaplumbağa'ya yetişip sırtına rahatça yerleşti.

4 Yani sen şimdi yarış pistinin sonuna geldin, öyle mi? diye sordu kaplumbağa¹. Sonsuz sayıda aralıktan oluşmasına rağmen... Hani bir bilgiç bunun mümkün olmadığını kanıtlamıştı, ne oldu?

4 Sonuna geliniyor, dedi Aşil, işte geldim bile, başardım! Yürümek yeterliymiş meğer... Mesafeler sürekli azalıyordu, dolayısıyla...

4 Ama ya mesafeler sürekli artıyor olsaydı? diye böldü Kaplumbağa. O zaman halin nice olurdu?

4 O zaman mı? O zaman ben burada olmazdım ki... diye mütevazı bir şekilde cevap verdi Aşil, sen de bu arada bu kaplumbağa hızıyla dünyayı birkaç kez turlamış olurdu herhalde!

4 Aman efendim... Beni şımartıyorsunuz... İkimiz bir miyiz, siz ne de olsa bir kahramansınız! İster misin sana şimdi çoğu insanın iki üç adımda sonuna varacağını düşündüğü, ama aslında sonsuz sayıda aralıktan oluşan, üstüne üstlük her biri bir öncekinden daha uzun aralıklardan oluşan bir pist tanımlayayım?

4 Vallahi çok isterim! diye cevap verdi Yunanlı savaşçı, aynı anda miğferinden kocaman bir not defteri ve kalem çıkararak. (Yunanlı savaşçıların o devirde cepleri yoktu pek.) Başla... Ve lütfen yavaş konuş! Steno henüz keşfedilmedi!

4 Ah ah... Öklid'in şu güzelim Birinci Önermesi... diye dalgın dalgın mırıldandı Kaplumbağa. Öklid'i sever misin?

4 Delicesine! Şimdilik yani... Yüzyıllar sonra yayımlanacak bir makale ne kadar sevilebilirse o kadar severim!

4 Simdi, o Birinci Önerme'deki akıl yürütmenin sadece bir bölümünü alalım – sadece iki adımını ve bu iki adımdan çıkarılan sonucu. Bir zahmet defterine yaz lütfen. Ve daha sonra kolayca gönderme yapabilmek için bu önermelere A, B ve Z diyelim:

(A) Aynı şeye eşit olan iki şey birbirlerine eşittir.

(B) Bu üçgenin iki kenarı aynı şeye eşit olan iki şeydir.

(Z) bu üçgenin iki kenarı birbirlerine eşittir.

Öklid okurları Z'nin A ve B'nin mantıksal sonucu olduğunu, dolayısıyla A ve B'yi doğru kabul edenin Z'yi de doğru kabul etmek zorunda olduğunu kabul ederler herhalde?

4 Kuşkusuz... En genç lisesi bile – tabii lise diye bir şey 2000 yıl sonra icat edileceği zaman – bunu kabul eder.

4 Hatta A ve B'nin doğruluğundan kuşku duyan bir okur bile bu akıl yürütmeyi geçerli kabul eder, öyle değil mi?

4 Tabii... Böyle bir okur olabilir... “Eğer A ve B doğru olsaydı Z de doğru olurdu” varsayımsal önermesini kabul eden ama ne A ne de B'yi kabul eden bir okur olabilir.

Böyle biri Öklid'i bırakıp futbola yönelse bence iyi eder...

4 Peki tam tersi olamaz mı, yani “A'yı ve B'yi doğru kabul ediyorum, ama varsayımsal önermeyi kabul etmiyorum” diyen bir okur çıkamaz mı?

4 Mümkündür... Çıkabilir... O da futbola yönelmeli bence.

4 Ve bu okurların hiçbiri mantıksal olarak henüz Z'yi doğru kabul etmek zorunda değil, öyle değil mi?

4 Aynen öyle, diye onayladı Aşil.

4 Tamam... Şimdi beni ikinci tür bir okur olarak görüp Z'nin doğru olduğuna mantıksal olarak beni ikna et...

4 Futbolcu bir kaplumbağaya çattık desene!

* İstanbul Bilgi Üniversitesi öğrencisi Aşıl Nesin tarafından İngilizceden çevrilmiştir. Yazı 1895'te Mind dergisinde yayımlanmıştır.

1 Zeno'ya ve paradoksuna gönderme. Bkz. MD-200x-xx, sayfa xx-xx.

4 Biraz absürd olurdu tabii, diye Aşil'in alayını kesti Kaplumbağa. Konudan sapma lütfen. Önce Z, sonra futbol!

4 Seni Z'yi kabul etmeye mecbur etmem gerekiyor öyle mi? dedi Aşil düşünceli düşünceli. Sen şimdi A'yı ve B'yi kabul ediyorsun ama varsayımsal önermeyi...

4 C diyelim ona, dedi Kaplumbağa.

Aşil kaldığı yerden devam etti:

4 ... ama

(C) *A ve B doğruysa o zaman Z de doğrudur* önermesini kabul **etmiyorsun**.

4 Evet, durum aynen bu, dedi Kaplumbağa.

4 O zaman senden C'yi kabul etmeni rica ediyorum.

4 Deftere not ettiğin anda kabul ederim, diye cevap verdi Kaplumbağa, daha önce değil! Defterde daha başka neler var?

4 Birkaç anı sadece... Kendimi kanıtladığım savaşlardan kalma... dedi Aşil heyecanlı bir şekilde sayfaları karıştırarak.

4 Ühüüü... Birsürü boş sayfa var! dedi Kaplumbağa neşeli bir tonla. Hepsine ihtiyacımız olacak!

Aşil ürperdi.

4 Hepsine mi?

4 Evet... Şimdi dediğimi yaz:

(A) *Aynı şeye eşit olan iki şey birbirlerine eşittir.*

(B) *Bu üçgenin iki kenarı aynı şeye eşit olan iki şeydir.*

(C) *A ve B doğruysa o zaman Z de doğrudur.*

(Z) *Bu üçgenin iki kenarı birbirlerine eşittir.*

4 Ona (Z) değil, (D) demen gerekir aslında, dedi Aşil. Ötekilerden hemen sonra geliyor çünkü. A, B ve C'yi kabul edersen Z'yi kabul etmek **zorundasın**.

4 Niye zorundaymışım ki...

4 Çünkü bu onların **mantıklı** bir sonucu. Eğer A, B ve C doğruysa Z de **doğrudur**. Bunu da tartışak halin yok herhalde...

4 "Eğer A, B ve C doğruysa Z de doğrudur..." diye düşünceli bir şekilde tekrar etti Kaplumbağa. Bak bunu bilmiyordum... Bu da başka bir varsayım galiba, öyle değil mi? Ve eğer bunun mantığını kavramıyorsam, A, B ve C'yi kabul edip gene de Z'nin doğruluğunu reddedebilirim, öyle değil mi?

4 Edersin, diye kabullendi saf kahraman... Eşi benzeri olmayan bir kalın kafalılık göstermiş olursun ama... Tabii böyle bir şey gene de mümkün. O zaman senden bir varsayımsal önerme daha kabul etmeni isteyeceğim.

4 Tabii, yazdığın anda kabul ederim. Ona,

(D) *A, B ve C doğruysa, Z mutlaka doğrudur.*

diyelim. Defterine girdin mi bunu?

4 Girdim! diye bir sevinç çığlığı attı Aşil kalemin kapağını kapatarak. Ve nihayet bu ideal yarış pistinin sonuna geldik! A, B, C ve D'yi kabul ettiğine göre **tabii ki** Z'yi kabul ediyorsun!

4 Öyle mi acaba? diye masum bir sesle sordu Kaplumbağa. Bunu açıklığa kavuşturalım hele bir... Ya ben A, B, C ve D'yi kabul edip de hâlâ daha Z'yi reddediyorsam?

4 O zaman Mantık boğazını sıkıp zorla kabul ettirir, dedi Aşil bir zafer edasıyla. Mantık sana der ki, "Başka yolun yok. Madem A'yı B'yi, C'yi ve D'yi kabul ettin Z'yi de kabul etmek zorundasın." Dolayısıyla başka çaren kalmadı, gördün mü?

4 Mantık bana bir şey söyleme lütfünde bulunuyorsa eğer, o zaman o şey deftere yazılacak kadar değerlidir, dedi Kaplumbağa. Dolayısıyla defterine giriş yap lütfen. Ona,

(E) *A, B, C ve D doğruysa Z de doğrudur.*

diyelim. Ben bu önermeyi kabul edene kadar, Z'yi kabul etmek zorunda değilim. Dolayısıyla bayağı gerekli bir adımmış, değil mi?

4 Anlıyorum, dedi Aşil. Sesinde hafif bir hüznü vardı.

Burada (bu hikâyeyi) anlatan adamın bankada çok acil bir işi çıktı, ve olay mahaline aylar sonrasına kadar bir daha uğramadı. Aylar sonra oradan geçtiğinde ise Aşil dayanıklı Kaplumbağa'nın sırtına oturmuş, dolmasına az kalmış olan defterine hâlâ yazıyordu. Kaplumbağa,

4 O son adımı da yazdın mı? Yanlış saymadıysam bin birinci oldu bu. Ve daha milyonlarcası var... diyordu. ♦

